

İNSANI MÜDAHALE

Dr.Öğr. Üyesi B.Toygar Halistoprak
Antalya Bilim Üniversitesi
toygar.halistoprak@antalya.edu.tr

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler'in çevresinde inşa edilen uluslararası sistem, egemenlik prensibini merkezine koymuş ve 'müdahalesizlik' (non-intervention) ilkesini sistemin ana ögesi olarak belirlemiştir. Buna karşın, egemenlik ilkesi anlamı ve içeriği bakımından sabit değil, dinamik bir kavram olagelmıştır. Egemen devletler halklarına yaşam hakkı, güvenlik ve sağlık gibi temel hakları sağlama sorumluluğuna sahiptirler. Bir devlet, devlet olmaktan gelen bu tür sorumluluklarını yerine getirmediğinde ya da bunları ihlal ettiğinde, onu devlet yapan en temel unsuru, yani egemenliği askıya alınmalı mıdır? Bu yazıda, devlet olmaktan doğan sorumluluklarını ihlal eden ya da yerine getiremeyen devletlere karşı gerçekleştirilen insani müdahale operasyonlarının fikri kökenleri, konuyla ilgili kuramsal yaklaşımlar ve uluslararası siyasetteki örnekleri tartışılmaktadır.

ATIF İÇİN: Halistoprak, B.Toygar, "İnsani Müdahale", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.21, Ekim 2019.
https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/InsaniMudahale_ToygarHalistoprak_v.1.pdf
DOI: 10.13140/RG.2.2.16420.63365

Egemen
devletlerin
halklarına yaşam
hakkı, güvenlik
ve sağlık gibi
temel hakları
sağlama
sorumluluğuna
da sahip
oldukları kabul
edilmektedir.

Günümüz uluslararası siyasetinin en temel unsuru devletlerin egemenlik haklarıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla inşa edilen uluslararası sistem, egemenlik prensibini merkezine koymuş ve 'müdahalesizlik' (*non-intervention*) ilkesini sistemin ana ögesi olarak belirlemiştir. Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nın ikinci maddesi, tüm üye devletlerin egemenliğini asli unsur olarak belirlemiş ve egemenlik alanına (toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlık) müdahaleyi yasaklamıştır.

Buna karşılık, egemenlik ilkesi anlamı ve içeriği bakımından sabit değil, dinamik bir kavram olagelmıştır. Süreç içerisinde, egemenliğin yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir dizi sorumluluk da içeren bir kavram olduğu düşüncesi gelişmiştir (Sorensen, 2002). Egemen devletlerin halklarına yaşam hakkı, güvenlik ve sağlık gibi temel hakları sağlama sorumluluğuna da sahip oldukları kabul edilmektedir. Öte yandan, bu temel hakları sağlama yeteneğini kaybetmiş ya da bunları doğrudan hiçe sayan devletlerin egemenlik alanları hala dokunulmaz mıdır?

Günümüz uluslararası siyasetinin en tartışmalı konularından biri, sivilleri korumak adına, devletlerin egemenlik alanına yönelik müdahalede bulunmak anlamına gelen insani müdahalelerdir. Bir diğer ifadeyle, bir devlet, devlet olmaktan gelen sorumluluklarını yerine getirmediğinde ya da bunları ihlal ettiğinde, onu devlet yapan en temel unsuru, yani egemenliği askıya alınmalı mıdır?

Bugün gelinen noktada, egemenliğin devletlere birtakım sorumluluklar yüklediği konusunda genel bir görüş birliği olduğu söylenebilir. Buna karşın, insani müdahale konusunda bir görüş birliği olduğunu söylemek mümkün değildir. Müdahalenin hangi koşulların ortaya çıkması durumunda yapılacağı, hangi otorite tarafından yürütüleceği, nihai amacının ne olduğu gibi pek çok nokta tartışma konusudur. Buna karşın, insani müdahale operasyonları uluslararası siyasette yer almaya devam etmektedir.

İnsani müdahale, bir devletin egemenlik alanına, başka bir devlet, uluslararası bir koalisyon ya da bir uluslararası örgüt tarafından, yoğun katliamların, temel insan hakları ihlallerinin yaşandığı ya da bu ihtimallerin arttığı açıkça görüldüğü durumlarda, askeri güç kullanarak müdahale edilmesi olarak tanımlanabilir. Bu noktada, insani müdahale kavramının 'insani yardım' ile karıştırılmaması gerektiğini hatırlatmak gerekir (Hehir, 2010: 12). İnsani yardım, içeriği itibariyle politik bir ajandaya dayanmayan, çoğunlukla uluslararası örgütlerle uluslararası sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile icra

edilen ve aciliyet arz eden insani krizlerde (kıtlık, doğal afetler, salgın hastalıklar vb.), insani ihtiyaçları karşılama amacıyla gerçekleştirilen eylemlerdir. *Kızılhaç, Kızılay, Humanitarian Relief* gibi uluslararası sivil toplum oluşumları insani yardım operasyonlarında yer almaktadırlar. İnsani yardım operasyonlarının politik bir gündem çerçevesinde gerçekleşmemesi ve yardım kuruluşlarının siyasi olarak nötr pozisyonda olmaları bu operasyonların temel özelliği olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Cornelio Sommaruga, 1992 yılında BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada çatışmaların sonlandırılmasını hedefleyen müdahale eylemleri (barışı koruma, barışa zorlama, barış inşası operasyonları) ile insani yardım müdahalelerinin ayrı yollarda yürümesinin, insani yardım için esas olduğunun altını çizmiştir (Lu, 2006: 44'den aktaran Hehir 2010: 13). Bu durumu tersten okuduğumuzda ise, insani müdahalenin politik bir ajandası olduğu sonucu çıkmaktadır. Yani, insani müdahale, sivil halkı tehdit eden soykırım, etnik temizlik, çatışma ortasında kalma gibi durumları ortadan kaldırmaya odaklanırken, bunu nihai siyasi bir amaç kapsamında gerçekleştirebilmektedir. Bu siyasi amaç bir vakadan diğerine değişebilir. Kimi durumlarda, çatışmayı durdurmak ve tarafları ateşkesle zorlamak bir amaç olarak öne çıkarken, bazı durumlarda ise rejim değişikliği gibi daha köklü ve derinlemesine değişikliği amaçlayan siyasi hedefler de gözetiliyor olabilir.

Günümüz uluslararası siyasetinde anladığımız anlamıyla 'insani müdahale' özellikle Soğuk Savaş sonrasında şekillenmiştir. Ne var ki, fikri kökenleri ve uluslararası siyasetteki öncül tezahürleri 18. yüzyıl'a kadar dayandırılabilir. Westphalia Barışı'yla temelleri atılan ve katı bir egemenlik anlayışına dayanan uluslararası sistemin müdahalesizlik ilkesi, o zamandan bu yana özellikle liberal düşünürler tarafından sorgulanmıştır. Bu sorgulamalar kapsamında liberal filozof John Stuart Mill, uluslararası sistemde barışın korunması için müdahalesizliğin asli bir unsur olması gerektiğini, ama müdahalenin gerekli olabileceği durumlarda müdahalesizlik ilkesinin ihlal edilebileceğini belirtmiştir (Doyle, 2015: 20). Mill'in müdahale konusundaki fikirleri kapsamlı ve olgunlaşmış bir müdahale çerçevesi sunmamaktadır. Müdahale koşullarının ortaya çıkmasını basit bir 'medenileşmiş-barbar' (*civilized - barbarian*) ikilemi üzerinden tartışan Mill'in fikirleri, yine de yaşadığı dönemi ve özellikle 19. yüzyılda Avrupa siyasetini etkilemiştir. Emperyalist ve kolonyal politikaların ortaya çıkmasında bu basit medeni-barbar ikilemi önemli bir fikri kaynak rolü oynamıştır. Bugün anladığımız şekliyle olmasa da, Batılı devletlerin Osmanlı'daki azınlıkların durumlarıyla ilgili müdahalelerinde 'insani müdahale' kavramlarına atıfta buldukları görülmektedir. Nitekim, 1821-1833 Yunan Bağımsızlık İsyanı sırasında ve

Bir devlet, devlet
olmaktan gelen
sorumluluklarını
yerine
getirmedeğinde
ya da bunları
ihlal ettiğinde,
onu devlet yapan
en temel unsuru,
yani egemenliği
askıya alınmalı
mıdır?

sonrasında 1866-1869 arasında Girit'e gerçekleştirilen müdahalelerde kullanılan 'katliamların engellenmesi' ve 'sivillerin güvenliğinin korunması' gibi gerekçeler bu kapsamda değerlendirilebilir (Rodogno, 2012).

Bugünün dünya siyasetinde ise insani müdahale özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde şekillenmiştir. Soğuk Savaş süresince dünya siyasetine hâkim olan iki kutuplu yapı ve iki süper gücün nükleer savaşa sürüklenmesi endişesi, güvenlik kavramının sistemin güvenliğine endekslenmesi sonucunu doğurmuştur. Bir diğer ifadeyle, Soğuk Savaş döneminin sınırlı güvenlik anlayışı, uluslararası sistemin iki kutbunu temsil eden süper güçlerin doğrudan çatışmaya girmemesi üzerine kurulmuştur. Özellikle 1980'lerde bu sınırlı güvenlik anlayışına yöneltilen eleştiriler, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte siyasetin pratiğinde de karşılık bulmuştur.

İnsani müdahale örneklerinin özellikle Soğuk Savaş sonrasında artması üç nedene bağlanabilir. Birinci neden, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle iki kutuplu siyaset yapısının sona ermiş olması ve böylelikle ABD ile Sovyetler Birliği arasında ortaya çıkabilecek bir çatışmanın sistemi çökertebileceği endişesinin ortadan kalkmış olmasıdır. Bu dönemde Fukuyama gibi liberal yazarlar, bu gelişmeyi liberal değerlerin zaferi olarak tanımlamış ve 'tarihin sonu' tezini ortaya atmışlardır (Fukuyama, 1989). Burada kastedilen, kelime anlamıyla tarihin sona ermesi değil, uluslararası siyasetin ideolojik bir ikilem (*dicotomy*) üzerinden şekillenmesinin tarihe karışmasıdır. İki kutuplu yapının ortadan kalkması ile birlikte, güvenlik ve barış kavramlarına hâkim olan sistemik anlayış gerilemiş ve bu kavramların toplum, insan ve çevre gibi farklı bileşenlerini ilgilendiren yönlerine odaklanma kapısı aralanmıştır. Bu kapsamda, insani müdahale operasyonları da uluslararası siyasetin gündemine girebilmiştir.

İkinci olarak, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası toplum kavramı hatırlanmış ve ön plana çıkmıştır. İdeolojik bölünmeleri geride bırakan dünya siyasetinin, artık uluslararası toplum anlayışı çerçevesinde bütünleşebilecek ve çatışmalara karşı ortak tavır koyabilecek seviyeye geldiği düşünülmüştür. Liberal kuramcıların 'tarihin sonu' tezine dayanan liberal değerlerin dünya siyasetinin geleceğini şekillendireceğine dair görüşleri de bu bağlamda değerlendirilebilir. Buna göre, insani müdahale liberal kuramcılar tarafından yalnızca sivilleri kurtardığı için değil, aynı zamanda liberal değerlerin dünyaya yayılmasında araçsallaştırılabileceği için de desteklenmiştir.

Üçüncü olarak, küreselleşme ve iletişim devrimi de insani müdahalelerin Soğuk Savaş sonrası dönemde artmasına sebep olarak gösterilebilir. Soğuk

Savaş sonrasında yoğunlaşan küreselleşme, uluslar üstü yapılar ile teknolojik gelişmeler, bilgiyi çok daha kolay ve hızlı yayılabilir hale getirmiştir. Örneğin, Afrika'nın küçük bir ülkesindeki hükümetin etnik temizlik politikaları, dünyanın diğer noktalarında çok daha görünür hale gelmiş ve gündem oluşturabilmiştir. Böylelikle, uluslararası kamuoyu insani krizlerden haberdar olmuş ve hükümetleri adım atmaya zorlayabilmiştir.

Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan uluslararası siyasetin dinamikleri, devletleri ve onların oluşturduğu uluslararası örgütleri insani müdahale operasyonlarını gündeme almaya zorlamıştır. Müdahale örneklerinin artan şekilde gündeme gelmesi ise, yoğun bir tartışmayı beraberinde getirmiş ve müdahale şartlarının belirlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. 2001 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan *Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (International Commission on Intervention and State Sovereignty)*, insani müdahale uygulamalarına standart getirilmesini amaçlamıştır. Komisyon'un kurulması, Kanada Dışişleri Bakanı Lloyd Axworthy tarafından önerilmiş ve Kanada Hükümeti'nce BM Genel Kurul'una tasarı olarak sunulmuştur. Komisyon, çalışmaları sonunda hazırladığı raporda, devletlerin vatandaşlarının insan haklarını koruması sorumluluğunun altını çizmiş ve bu sorumluluğu yerine getirme konusunda başarısız olduğunda, egemenliğinin geçici olarak askıya alınabileceğini ifade etmiştir (Pattison, 2010: 3).

Ne var ki, Komisyon'un kurulması ve çalışmaları, insani müdahale ile ilgili ortadan kaldırmamıştır. Birinci tartışmalı konu, müdahaleyi gerekli kılan koşulların neler olduğudur. Yukarıda belirtildiği gibi, insani müdahale yoğun insan hakları ihlallerinin söz konusu olduğu durumlarda gündeme gelen bir eylemdir. Ne var ki, bu ihlallerin içeriği ve hangi seviyeden sonra meşru müdahale nedeni olduğu konusunda görüş birliği yoktur. Örnek vermek gerekirse, 2011 yılında Libya'da Muammer Kaddafi rejimine yönelik gerçekleştirilen operasyon, yoğun sivil kayıpları önlemek amacıyla icra edilmiştir (Hehir ve Murray, 2013). Buna karşın, kayıp sayısının Libya'nın çok ötesinde olduğu Suriye ve Yemen'deki savaflara yönelik bir insani müdahale kararı alın(a)mamıştır. Müdahaleyi gerektiren koşulların muğlaklığı ve uluslararası toplumun insani müdahale konusundaki çelişkili tutumları, konuya ilişkin şüpheli yaklaşımların en çok eleştirdiği konuların başında gelmektedir.

İkinci tartışmalı konu, insani müdahale eylemini gerçekleştirme yetkisinin hangi otoriteye ait olduğudur. Bu soruya doğal cevabın BM olduğu düşünülebilir. Uygulamada da BM, insani müdahale kararını alma ve operasyonu icra etme konusundaki ana yetkili ve meşru aktör olarak öne

**Müdahaleyi
gerektiren
koşulların
muğlaklığı ve
uluslararası
toplumun insani
müdahale
konusundaki
çelişkili
tutumları,
konuya ilişkin
şüpheli
yaklaşımların en
çok eleştirdiği
konuların
başında
gelmektedir.**

çıkılmaktadır. İnsani müdahale, koşulların ortaya çıktığına karar verilmesinden sonra, BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartının yedinci bölümüne atıfla alacağı kararlar hayata geçirilebilir. Buna göre BM Güvenlik Konseyi kararının kabul edilmesi için beş daimi üye ülkenin hiçbirinin veto gücünü kullanmaması ve toplamda en az dokuz üye ülkenin olumlu oy kullanması gerekmektedir. Beş daimi üyenin veto gücüne sahip olması, bazen Güvenlik Konseyi'nin işlevsiz kalmasına neden olmaktadır. Örneğin, Yugoslavya'nın dağılması sürecinde, Kosova'da yürütülen etnik temizlik ve sivil katliamlara, Rusya'nın Güvenlik Konseyi'nde veto gücünü kullanması nedeniyle BM tarafından müdahale edilememiştir. İşte bu noktada, BM dışındaki aktörlerin de insani müdahale operasyonları için karar alıp, bu operasyonları icra ettikleri görülmektedir. Yine Kosova örneğinde görüldüğü üzere, BM Güvenlik Konseyi'nin müdahale kararı alamadığı noktada, NATO müdahale kararı almış ve bunu uygulamıştır. Başka bazı örneklerde ise, bölgesel örgütler geniş sivil kayıpları önlemek için erken davranıp, konu henüz BM Güvenlik Konseyi gündemine gelmeden eyleme geçmişlerdir. Örneğin, Sierra Leone İç Savaşı sırasında, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (*Economic Community of West African States - ECOWAS*) konu daha BM'de tartışılmadan harekete geçmiş ve Liberya destekli Devrimci Birleşik Cephe (*Revolutionary United Front*) güçlerine karşı müdahalede bulunmuştur. Takip eden süreçte, BM Güvenlik Konseyi gündemine gelen müdahale tasarısı kabul edilmiş ve ECOWAS müdahalesi BM tarafından meşru olarak sayılmıştır. İnsani müdahale operasyonları, kimi zaman devletler tarafından da yürütülmektedir. Yine Sierra Leone İç Savaşı örneğinde, Britanya henüz BM kararı alınmadan önce ECOWAS güçlerine destek verdiği ve müdahaleye katılmıştır.

Üçüncü tartışmalı konu, insani müdahale operasyonlarının nihai amacı ve sınırlarının ne olduğudur. İnsani müdahale operasyonlarının hayata geçirilmesindeki ana amacın sivillerin korunması ve temel insan haklarının tesisi olduğu açıktır. Fakat, birçok farklı vakada bu amaca ulaşılması için daha geniş hedeflerin başarılması gerekmektedir. Örneğin, yapılacak operasyon yalnızca sivilleri olası bir katliam ya da etnik temizlikten korumayı mı, yoksa sivilleri tehdit eden genel politik koşulları değiştirmeyi mi amaçlamalıdır? Bu soruya kısıtlı operasyon cevabını verenler, insani müdahale operasyonlarının odaklanması gereken ana sorunun sivillerin güvenliğinin sağlanması olduğu ve bunun ötesine geçen politik ajandanın insani müdahale kapsamı dışında tutulması gerektiğini belirtmektedirler.

Çoğulcu (*pluralist*) uluslararası toplum görüşünü savunan kuramcılar (Hedley Bull, Martin Wight gibi), insani müdahalenin uluslararası sistemin ana unsuru olan egemenlik prensibini aşındırmaması gerektiğini, bu nedenle kapsamının

yalnızca sivillerin güvenliği ile sınırlı tutulması gerektiğini ileri sürerler. Dayanışmacı (*solidarist*) uluslararası toplum görüşünü benimseyen kuramcılar ise (John Vincent, Nicholas Wheeler gibi), sivillerin güvenliğini devlet egemenliği prensibine önceleyerek, insani müdahale operasyonlarının müdahale edilen çatışmaları ortaya çıkartan genel sorunları da ortadan kaldırması gerektiğini belirtirler (Wheeler, 1992). Dayanışmacı okula göre, eğer sivillerin güvenliği, operasyonun politik taraf olması ve politik amacın gerçekleştirilmesini gerektiriyorsa, bundan kaçınılmamalıdır. ECOWAS ve BM'nin Liberya İç Savaşı'nda gerçekleştirdiği müdahale sonrasında, operasyonun Liberya'nın dönüşümü, demokratikleşmesi ve iç savaş bileşenlerinin rehabilitasyonunu kapsayacak şekilde genişletilmesi dayanışmacı görüşün müdahale anlayışına örnek olarak gösterilebilir. Buna karşın, Libya İç Savaşı sırasında Kaddafi rejiminin sivillere yönelik bombardımanını engellemek için 2011 yılındaki uçuşa yasak bölge (*no-fly zone*) ilanı ve sonrasında rejime yönelik yaptırımlar, sınırlı bir müdahaleye, yani çoğulcu anlayışa yakın bir operasyon örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak, insani müdahale, fikri kökeni yüzyıllar öncesine dayanan, ancak özellikle Soğuk Savaş sonrasında ivme kazanan ve uluslararası siyasetin tartışmalı konularının başında gelen uygulamalardan biridir. Kapsamı, meşruiyeti ve icra edecek aktörün kim olacağı gibi konular hem akademik yazında hem de uluslararası siyasette yoğun şekilde tartışılmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, küreselleşen ve bilginin dolaşım hızının arttığı günümüz dünyasında, herhangi bir yerde ortaya çıkan katliam, etnik temizlik, yoğun insan hakları ihlali gibi durumların, uluslararası kamuoyunu çok daha yoğun ve hızlı şekilde etkilemekte olduğu aşikârdır. Bu doğrultuda 'bir şeyler yapılması gerektiği' düşüncesinin insani müdahale konusunu uluslararası siyasetin gündeminde üst sıralarda tutmaya devam edeceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Doyle, M. W. (2015). *The question of intervention: John Stuart Mill and the responsibility to protect*. New Haven, Londra: Yale University Press.

Fukuyama, F. (1989). "The end of history?", *The National Interest*, No. 16, ss. 3-18.

Hehir, A. (2010). *Humanitarian Intervention: An Introduction*. Londra: Palgrave Macmillan.

Hehir, A., ve R. Murray (der.), (2013). *Libya, the responsibility to protect and the future of humanitarian intervention*. New York: Palgrave Macmillan.

Pattison, J. (2010). *Humanitarian intervention and the responsibility to protect: who should intervene?* New York: Oxford University Press.

Rodogno, D. (2012). *Against massacre: humanitarian interventions in the Ottoman Empire, 1815-1914* (Vol. 10). Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Sorensen, G. (2002). "Sovereignty: Change and Continuity in a Fundamental Institution", *Political Studies*, Cilt 47, No. 3, ss. 590-604.

Wheeler, N. J. (1992). "Pluralist or solidarist conceptions of international society: Bull and Vincent on humanitarian intervention", *Millennium*, Cilt 21 (3), ss. 463-487.

EK OKUMA

Wheeler, N. J. (2000). *Saving strangers: Humanitarian intervention in international society*. Oxford: Oxford University Press.

FİLM

Beasts of No Nation (2015). Yönetmen: Cary Joji Fukunaga, ABD, Netflix.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association (ISA)* ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association (BPSA)* üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı (GP)*, *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı (TÜBAKOV)*, *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship (BSYRF)* projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.